

Дејан Бурсаћ
Институт за политичке студије, Београд

ЈУГОСЛАВИЈА И САВЕТ ЕВРОПЕ 1980 – 2003
Приказ књиге: Ратомир Миликић, *Југославија и Савет*
Европе 1980 – 2003: Југославија и Парламентарна
скупштина Савета Европе од Титове смрти до
нове државе, Службени гласник,
Институт за савремену историју,
Београд, 2012, 251 стр.

Пред нама се налази књига „Југославија и савет Европе 1980 – 2003: Југославија и Парламентарна скупштина Савета Европе од Титове смрти до нове државе“, др Ратомира Миликића, научног сарадника Института за савремену историју из Београда. Књига представља значајан подухват аутора да српском читаоцу представи досад готово неистражену сферу спољне политике наше земље, кроз преглед и анализу односа са Саветом Европе – и, још прецизније, кроз однос и деловање њене Парламентарне скупштине.

Савет Европе је данас посебно значајан због улоге коју је преузео у постављању распрострањених стандарда којима се воде готово све европске државе: пре свега у области владавине права, демократских институција и заштите људских права. У том смислу, одређени „продукти“ ове организације, попут Европске конвенције о људским правима, Европске комисије за демократију путем права (тзв. Венецијанска комисија) и Европског суда за људска права, данас су општеприхваћени стандарди. Значај ове организације произлази и из њеног паневропског карактера: Савет Европе има 47 чланица, те тако обухвата готово све европске земље (са изузетком Белорусије, која је званичан кандидат за чланство; и Ватикана, који је посматрач). Књига спецификује однос Југославије и Савета

Европе кроз анализу деловања Парламентарне скупштине Савета Европе (ПССЕ), парламентарне димензије ове организације, сачињене од националних делегација – представника законодавних тела свих земаља чланица (мада треба нагласити да представници у ПССЕ нису груписани по националном, већ по идеолошком кључу – на основу припадности паневропској групацији политичких партија).

Рад је структуриран хронолошки, кроз преглед и анализу односа током три значајна периода, између 1980. и 2003. године. Аутор објашњава зашто је одабрао управо ову епоху за анализу: осим чињенице да се ради о времену изузетних геополитичких промена које су оставиле несагледиве последице како на континент у целини, тако и на наше окружење; у наведеном временском оквиру такође се може пратити и својеврсна еволуција односа Југославије и Савета Европе: од приближавања статусу пуноправног члана током осамдесетих, преко деградације односа током деведесетих, па до поновне нормализације и коначног пријема у чланство 2003. године. Овако заокружена и приказана „вртешка“ односа темељно илуструје историју спољнополитичког положаја наше земље у последње три деценије. Уз то, наведени период, као што и сам наслов сугерише, омеђен је специфичним догађајима из овдашње историје: 1980. представља годину смрти Јосипа Броза, догађај у коме многи виде прве назнаке распада СФРЈ, док 2003. представља годину коначног нестанка Југославије са мапе, те формирања Државне заједнице Србија и Црна Гора – последње (лабаве) југословенске федерације, чија је једина практична сврха била фацитација мирног раздруживања две републике.

У првом поглављу, које се тиче периода између 1980. и 1991. године, аутор износи узроке који су „натерали“ југословенско руководство да усмери дипломатске активности ка западу. Кључне разлоге налази у веома лошој економској ситуацији, која је резултат деценија непромишљених и неодрживих стратегија развоја социјалистичке Југославије. Слабљење стега хладноратовске конфронтације омогућило је тадашњем челу државе да излаз из овакве ситуације потражи у приснијим везама са западом – јер је средином осамдесетих већ постало очигледно да се државе источног блока налазе у сличној економској ситуацији и да тешко могу да пруже помоћ у превазилажењу кризе. Југославија интензивира односе са Саветом Европе, а између осталог 1986. године добија при-

ступ Фонду за реинтеграцију, којим су финансирана 22 пројекта намењена интеграцији емиграната – повратника. Приближавање је настављено, да би 1989. године, СФРЈ добила статус специјалног госта у ПССЕ. Званичан захтев за чланство је поднет у фебруару 1990. године, а Савет Европе је одговорио да ће Југославија бити примљена чим се успостави политички плурализам (односно, одрже вишестраначки избори) и ратификује Европска конвенција о људским правима.

Аутор уочава својеврстан парадокс југословенског односа према Савету Европе у доба неизвесне будућности СФРЈ: док Савезна скупштина, састављена и даље од чланова СКЈ, наставља са процесом приступања, усклађује законодавство и ратификује конвенције; скупштине република, у којима доминирају националне партије, имају потпуно другачију агенду – која, ако и укључује приступање међународним организацијама, чини то за појединачне суверене републике, а не за федерацију. У таквој ситуацији, комбинованој са ескалацијом сукоба, ПССЕ разматра увођење критеријума функционалности државе као додатног услова за чланство. Убрзо, наратив о Југославији се све више помера на конфликт, а земља почиње да се третира као проблем. Документи које ПССЕ доноси током 1991. јасно то читавају: мапу пута и услове за чланство заменили су захтеви за решавањем сукоба мирним путем, присуством снага Уједињених нација и коначно, за укидањем статуса специјалног госта у ПССЕ.

Друго поглавље књиге покрива период последње деценије 20. века, у ком се дешава својеврсна експанзија Савета Европе ка истоку континента, али и етаблирање ове организације у оно што је данас постала. Истовремено, за нашу земљу ово је период рата и међународне изолације. У том контексту, чланови ПССЕ нису формирали посебан приступ према југословенском конфликту – углавном су се, по типском кључу, сврставали уз политике држава из којих су долазили. Током 1992. године и формално је одбачен захтев за чланство и укинут статус специјалног госта, те је тако настављен тренд изолације СРЈ. Активности ПССЕ у вези са Југославијом одвијају се кроз резолуције и декларације са ратном агендом: осуђују се злочини, позива на прекид ватре, апелује на формирање Међународног кривичног суда, повратак избеглица, заштиту културног наслеђа итд. У овом периоду, примећује Миликић, јасно се показало да Савет Европе, као уосталом ни ЕУ, нема инструменте

ни капацитете за окончавање сукоба у Југославији, те ни не предузима иницијативу и остаје пасивни посматрач.

Након Дејтона, СР Југославија показује поновни интерес за Савет Европе, а аутор наводи нови сет проблема који се испоставио на том путу: првобитно питање сукцесије СФРЈ, а затим и проблеми око локалних избора крајем 1996. године и коначно, отворена албанска побуна на Косову и Метохији, почетком 1998. Практично у истом периоду, долази до самосталне иницијативе Црне Горе и својеврсног отварања ове републике ка Савету Европе. То је уједно, објашњава Миликић, једна од првих активности новог (старог) црногорског руководства ка стицању независности, управо кроз стварање дистинкције од тадашњег режима на савезном нивоу. Упркос наведеним проблемима, Југославија је марта 1998. године затражила пуноправно чланство у организацији, што је ПССЕ искористио да пред СРЈ постави услов мирног решења сукоба на Косову и Метохији. Међутим, криза у покрајини је у међувремену ескалирала и на концу изнедрила тромесечно бомбардовање Југославије. Током тог периода, ПССЕ углавном посвећује пажњу кршењима права Албанаца на Косову, избегавајући да осуди војну интервенцију на једну суверену земљу.

Трећи део књиге анализира период од 2000. до 2003. године, односно од промене режима у СРЈ па све до пријема тада већ Државне заједнице Србије и Црне Горе у Савет Европе. Аутор указује да је ПССЕ показала велики интерес ка променама које су се десиле у Југославији, те да је након њих акценат нових власти стављен на нормализацију спољнополитичких односа. У том контексту, СРЈ је поновно примљена у УН и ОЕБС у новембру 2000. године, а истог месеца је поднет нови захтев за чланство у Савету Европе. И овај захтев пратило је условљавање карактеристично за претходне покушаје: овај пут, резолуцијом ПССЕ, тражен је наставак демократизације, успостављање пуне сарадње са Хашким судом, мирно решење новонастале кризе у Прешевској долини, редефиниција односа унутар федерације, нормализација регионалне сарадње. Аутор врло детаљно објашњава процес пријема у Савет Европе, а посебно улогу Парламентарне скупштине, кроз активности давања мишљења, рада извештача и мониторинга земље кандидата. Посебно је занимљив ауторов преглед значајних „лобистичких“ напора које су органи СРЈ предузели у процесу стицања чланства. За истраживаче овог аспекта међународних односа

свакако је значајно упоредити све активности које су се дешавале током две ипо године (од подношења захтева, до коначног пријема) на различитим нивоима власти. Овај процес крунисан је пријемом у Савет Европе, 26. марта 2003. Парадоксално, Југославија никада није постала члан ове организације, јер су односи у федерацији званично редефинисани у фебруару – те је земља у Савет Европе ушла под именом Србија и Црна Гора.

Значај ове монографије није само у прегледу односа ПССЕ и наше земље – они су аутору послужили као основ кроз који приказује призмом односа не само Савета Европе, већ и целокупне међународне заједнице према нашој земљи. Кроз јасну хронолошку и логичку еволуцију тема, од хладноратовског контекста, преко распада Југославије, до коначне демократизације, аутор покушава да објасни положај наше земље у нестабилном међународном окружењу. Рад је посебно значајан због изузетног обима извора којима се Миликић служио: консултована је архивска грађа из више земаља и институција – од државних органа Србије и Југославије, па до архива Савета Европе. Многи од ових докумената још увек нису објављени, те треба одати признање аутору што се прихватио овог тешког подухвата како би фрагментирану историјску грађу спојио у компактну и прегледну студију. Уз то, аутор је у текст уткао велики број прилога, објашњења и докумената, путем којих чак и неупућени читалац лако може разумети процесе којима се књига бави.

У контексту проблема који су, посебно на међународном плану, оптерећивали нашу земљу у претходних десет година, али и значајних дипломатских активности делегација Народне скупштине Републике Србије у ПССЕ, истраживачима дате епохе књига Ратомира Миликића послужиће као одличан основ за истраживање ових тема у будућности, али и као непресушан извор за радове и монографије који ће се бавити како Саветом Европе, тако и парламентарном дипломатијом Републике Србије уопште.

Овај рад је примљен 20. јануара 2013. а прихваћен за штампу на састанку Редакције 10. јуна 2013. године.